

KØNSFORSKELLE I UNGES RUSMIDDELKULTURER

Kirsten Thue Skinhøj

I denne artikel skal redegøres for kønsforskelle i »almindelige« ungdomsgruppers brug af alkohol og hash, idet der fokuseres på betydningen og reguleringen af rusmiddelbrug.

I den hidtidige danske forskning om unges brug af rusmidler belyses arten og omfanget af rusmiddelbrug. Derimod er der ikke gennemført undersøgelser, som anlægger en kulturanalytisk synsvinkel på ungdomsgruppers brug af rusmidler. En sådan synsvinkel anlægges i projektet »Forbrødringsritualer og rusmidler«. Gennem analyse af de kvalitative data i dette projekt beskrives nogle kønsforskelle i unge danskeres rusmiddelkulturer. Med afsæt i den tidlige nordiske kvindeforskning om pigers og drenges socialisering forsøger forfatteren at forklare og forstå disse kønsforskelle.

Indledning

Vi har relativt stor viden om omfanget af unge danskeres brug af rusmidler. Denne viden stammer fra surveyundersøgelser.¹ Derimod mangler vi viden om betydningen af rusmiddelbrug blandt unge og om, hvordan de styrer eller regulerer brugen af rusmidler. Vi mangler også viden om kønsforskelle i unges rusmiddelkulturer. Op gennem rusmiddelforskningens historiske udvikling har kvinder – ligesom inden for mange andre forskningsområder – været fraværende i lang tid. Så sent som i 1961 glimrer unge kvinder ved deres fravær i en norsk undersøgelse om alkoholvaner i storbyungdommen (Christie & Hauge, 1961). Forskerne indrømmer dog, at dette strengt taget er ukorrekt, men generaliserer deres resultater til at gælde brugen af alkohol i den overvejende majoritet af ungdommen i Oslo, idet fraværet af kvinder anses for et mindre metodisk problem end fraværet af unge i bygder eller til søs.

Kvindes fravær i rusmiddelforskningen har været begrundet med, at kvinder gennemsnitligt bruger færre rusmidler end mænd, og at rusmiddelmisbrug er et typisk mandligt fænomen. Men disse karakteristika skulle jo ikke implicere, at mænds forhold til rusmidler er mere almengyldigt end kvinders. De skulle tværtimod implicere, at køn har stor betydning også for at forstå mænds rusmiddelbrug.

På trods af kvindekønnetts fravær i rusmiddelforskningen er undersøgelser af mænds rusmiddelbrug ofte blevet generaliseret til at omfatte mennesker i al almindelighed (Järvinen, 1983; Haavind, 1983). Dette har selvfølgelig haft konsekvenser for vor forståelse af brug af rusmidler. Når kvinders

rusmiddelbrug endelig er blevet undersøgt, er det blevet opfattet som et særtilfælde i den generelle rusmiddelforskning (Järvinen, 1983).

Fra midten af firserne er kvinders forhold til rusmidler i højere grad blevet et genstandsområde for rusmiddelforskningen, hvilket kan begrundes med, at kvinders rusmiddelbrug er øget. *Men* i størstedelen af forskningen inddrages kvinde-kønnet blot som en baggrundsvariabel i kvantitative forsøg på at få indsigt i det meget komplekse fænomen: rusmiddelbrug. Samtidig med at fænomenet har stillet krav om mere kvalitative forståelsesformer, er metoderne – på paradoksalt vis – blevet mere rendyrkede statistiske med vægt på store normalpopulationer og repræsentative surveys (Petersen, 1990). Dermed forstås kønsforskelle udelukkende kvantitativt, hvorved de reduceres til spørgsmål om mere eller mindre. I de tilfælde, hvor de to køns alkoholkonsumtion er lige stor, fremtræder de således som samme fænomen. Forøgelsen af kvinders alkoholkonsumtion er fx næsten udelukkende forstået som et udtryk for, at deres livssituation er ved at blive ligesom mænds (Nordlund, 1986). Gennem en sådan forståelse får man ikke indsigt i, om kvinder og mænd har forskellige motiver til at bruge rusmidler, og om kvinder fx bruger dem på andre måder og med andre konsekvenser end mænd.

Hovedvægten af den danske, europæiske og amerikanske forskning om unges brug af rusmidler er surveybaserede undersøgelser, der belyser omfanget af unges rusmiddelbrug. Det er karakteristisk for den danske forskning på området, at der ikke er gennemført undersøgelser, der anlægger en kulturanalytisk synsvinkel på unges rusmiddelbrug. Herved forstås en vinkel, der anskuer unges samlede forhold til rusmidler i relation til den sociale, kulturelle og personlige sammenhæng, rusmiddelbrugen indgår i. Dog skal nævnes en specialeopgave, som belyser unges brug af rusmidler i en ungdomskulturel sammenhæng (Røjskjær & Rasmussen, 1990). Også to udenlandske undersøgelser anlægger en kulturanalytisk synsvinkel på unges rusmiddelbrug (Willis, 1976; Dorn, 1983). Men specialeopgaven og de to udenlandske undersøgelser fokuserer på rusmidlernes betydning og på rusmiddelrutiner, hvorimod de normer og sanktioner, der regulerer brugen af rusmidler i de enkelte ungdomsgrupper lades ude af betragtning.

Når det er vigtigt at anlægge en kulturanalytisk synsvinkel på unge danskeres rusmiddelbrug, hænger det sammen med grundholdningen i den liberale danske rusmiddelpolitik. Den går ud på i størst muligt omfang at undgå restriktioner og i stedet skabe fornuftige rusmiddelvaner (Skinhøj et al., 1988). Som følge heraf sigtes der mod – via oplysning og forebyggelse – at holdningsbearbejde misbrugstruede grupper. Undersøgelser viser, at alene oplysning om rusmidler sjældent påvirker unges adfærd i den ønskede retning (Thorsen, 1988). Derimod tyder andre undersøgelser på, at konsulenter o.a. med held kan påvirke en mangelfuld rusmiddelregulering (Yates & Hebblethwaite, 1983). Derfor er det vigtigt, at konsulenter, lærere og andre, der gennem deres arbejde har mulighed for at forebygge rusmid-

delmisbrug blandt unge, ved, hvilken betydning rusmiddelbrug kan have for forskellige ungdomsgrupper, og hvordan reguleringen af rusmiddelbrug foregår i sådanne grupper. En sådan viden er nemlig forudsætning for kulturfølsom forebyggelse af misbrug blandt unge. Også i relation til belysning af kønsforskelle i rusmiddelbrug kan det være givtigt at anlægge en kulturanalytisk synsvinkel, idet forskelle i de to køns rusmiddelbrug må forstås på baggrund af deres livssammenhæng, kultur og socialisering.

Fra 1991 til 1993 har Socialforskningsinstituttet forsøgt at udvikle ny viden om rusmiddelbrugens betydning og regulering i ungdomsgrupper, idet jeg – for instituttet – har gennemført en undersøgelse af »almindelige« unges regulering af alkohol- og hashbrug (Skinhøj, 1993a). Mere præcist har undersøgelsen tre hovedformål: 1) At indkredse rusmiddelbrugens betydning, der navnlig har at gøre med, om rusen er det vigtige, når unge er sammen i smågrupper, eller om andre sider af samværet dominerer. 2) At afdække faktorer, der er bestemmende for ungdomsgruppers rusmiddelregulering. Kan der fx identificeres normer og sanktioner, som forebygger misbrug af rusmidler? 3) At udvikle en teoretisk model om rusmiddelbrugens betydning og regulering. Hvordan er fx sammenhængen mellem de faktorer, der bestemmer reguleringen af rusmiddelbrug i ungdomsgrupper? Det er intentionen, at undersøgelsens resultater forhåbentlig kan anvendes i arbejdet med at forebygge rusmiddelmisbrug.

Undersøgelsen er gennemført i to faser: En forberedelses- og en undersøgelsesfase. I forberedelsesfasen er der udviklet en begrebslig forforståelse. Desuden er der – ved interview med et halvt hundrede nøglepersoner, som via deres arbejde har kontakt med unge – foretaget en landsdækkende, men ikke nødvendigvis repræsentativ indkredsning af 16-25 årige ungdomsgrupper, der plejer at bruge rusmidler sammen. Nøglepersonerne er blevet bedt om at karakterisere de ungdomsgrupper, der plejer at bruge rusmidler sammen dér, hvor de arbejder. Desuden er nøglepersonerne blevet spurgt, hvor disse ungdomsgrupper træffes. Det er understreget, at ungdomsgrupperne skulle omfatte 16-25-årige unge, der *ikke* er misbrugere.

Selve undersøgelsesfasen baseres på ni cases (ungdomsgrupper), der er udvalgt blandt de grupper, som blev indkredset i forberedelsesfasen. Bag valget af disse cases ligger strategiske overvejelser, som tager afsæt i undersøgelsens problemstillinger (Kjær Jensen, 1991). Optimalt burde ungdomsgrupperne udvælges på baggrund af en begrundet formodning om, at de er maksimalt forskellige med hensyn til fremtrædelsesformerne for de begreber, der indgår i analyserne, samt med hensyn til sammenhængen mellem disse begreber. Men da begrebernes empiriske fremtrædelsesformer først kendes, når et interview er tilendebragt og analyseret, er det ikke muligt at leve op til disse krav. Det er antagelsen, at grupperne er forskellige med hensyn til de begreber, der indgår i analyserne, jo mere de repræsenterer forskellige former for rusmiddelbrug. Det overordnede kriterium for valg af grupper er således – når der bortses fra egentligt misbrug – den form for brug, de unge gruppemedlemmer har af rusmidler.

De udvalgte grupper dækker brugsspektret fra sporadisk (lejlighedsvis) rusmiddelbrug over vanemæssig brug til brug i gråzonen til misbrug. Yderligere kriterier for valg af grupper er, at de skulle være dækkende med hensyn til former for rusmiddelbrug og arter af rusmidler, som er hyppigst forekommende blandt »almindelige« unge, hvorfor der er udvalgt flest grupper med et sporadisk forbrug af alkohol, færre med et sporadisk forbrug af hash og vanemæssigt forbrug eller gråzonebrug af alkohol eller hash. Endelig har det også været et kriterium, at der blandt grupper med den mest udbredte form for rusmiddelbrug – det sporadiske forbrug af alkohol – skulle være mindst én kvindegruppe, mindst én mandegruppe og mindst én kønsblandet gruppe. Ét er imidlertid ideelle udvælgelseskriterier, noget andet er, om grupperne accepterer at deltage i den foreliggende undersøgelse. Således er jeg »blevet brændt af« af seks grupper af hashbrugere, som fortrød deres oprindelige tilsagn om at deltage i undersøgelsen.

Da undersøgelsen har fokus på »almindelige« unge, er der undersøgt fem grupper med en sporadisk brug af alkohol: Ungpige-, Handelskole-, Ishockey-, Service- og Radar-gruppen. Der er også undersøgt to grupper, som foruden et sporadisk forbrug af alkohol har en sporadisk henholdsvis vanemæssig brug af hash: Ungdomsklub- og Rockmusik-gruppen. Endelig indgår der to grupper med et forbrug af henholdsvis alkohol og hash, som er i gråzonen til misbrug: Slagsmål- og Ungdomsskole-gruppen.

Til belysning af undersøgelsens problemstillinger er anvendt deltagerobservation, direkte observation og åbne gruppeinterview, der typisk har strakt sig over 4-5 aftener. Gruppeinterviewene er gennemført dér, hvor de unge foretrak at mødes, fx hjemme hos et af gruppemedlemmerne, på café, på et værtshus, i en ungdomsskole, i ungdomsklubber, eller i de meniges sovesal på en kaserne. Jeg været sammen med de undersøgte grupper, når de brugte rusmidler. Fx når de »varmede op«, inden en værtshustur i byen, på værtshusture og ved private fester. Som deltagerobservatør har jeg indskrænket mig til at drikke vin eller øl og spise evt. serveret mad. De unge gruppemedlemmer – af og til også deres venner – har relativt hurtigt accepteret mig som »en psykolog, der undersøger, hvordan vi drikker og ryger hash, hvilke regler vi har for det og sådan noget«. Efterhånden blev flere gruppemedlemmer meget åbne både verbalt og nonverbalt og viste stor tillid til den tavhedspligt og anonymitet, jeg lovede dem.

Betydningen af rusmiddelbrug og præsentation af grupperne

Når mennesker beruser sig, flytter de sig bevidsthedsmæssigt. Hvorfor og hvornår unge vælger denne bevidsthedsændring, er bl.a. et resultat af traditioner og normer blandt dem, de omgås. Graden af den bevidsthedsmæssige ændring er ikke kun en følge af rusmidlets fysiske og kemiske virkninger, men i lige så høj grad en følge af de forventninger, unge har

til rusmidlet, og de erfaringer, de har med det. Ingen af de legale eller halvlegale rusmidler som alkohol og hash har i sig selv gode »humørskiftende egenskaber«, men de opleves sådan overvejende på grund af de kulturtraditioner, rusmidlerne indgår i (Røjskjær & Rasmussen, 1990). Selv om »alkohol nok virker objektivt, kemisk ind på den fysiske krop, så opfører folk i forskellige kulturer sig forskelligt under indflydelse af alkohol. Og blindforsøg viser, at folk, hvis de tror, de får alkohol (selv om de rent faktisk ikke gør), begynder at udvise beruset adfærd, mens folk, som får alkohol (i moderat mængde selvfølgelig), men ikke ved det – ikke umiddelbart udviser en sådan adfærd« (Elmeland, 1992).

For en del unge spiller rusmidler en stor rolle: »Ikke fordi de bruger så forfærdeligt meget, og slet ikke sammenlignet med de voksne. Men fordi rusmidlerne har en vigtig symbolfunktion« (Ege, 1992). I vor kultur symboliserer brug af rusmidler – ligesom den seksuelle debut – at man er voksen. Brug af illegale rusmidler – fx hash – kan herudover symbolisere en afstandtagen til det voksne normalsamfund (Ibid).

Betydningen af rusmiddelbrug handler – som nævnt – om rusmidlernes vigtighed som samlingspunkt og om deres betydning i øvrigt. Hvis ungdomsgruppen kun samles, når der er rusmidler på bordet eller i piberne, er midlerne primært samlingspunkt. De er sekundært samlingspunkt, når de unge også kan være sammen uden at beruse sig. Rusmidler kan derudover have andre betydninger: Som smøremiddel fremmer de det sociale samvær, som kit ryster de en gruppe sammen, og som time-out betyder de et frikvarter fra hverdagens krav. Endelig handler betydningen slik om belønning, trøst eller flugt.

Kun i de to grupper, hvis forbrug af alkohol eller hash er i gråzonen til misbrug, bruges rusmidlerne som primært samlingspunkt. I de andre grupper bruges rusmidlerne som sekundært samlingspunkt. I gråzonegrupperne bruges alkohol eller hash overvejende som slik, mens disse rusmidler overvejende bruges som smøremiddel, kit og time-out i de øvrige grupper.

Da den ene af gråzonegrupperne er en ren mandegruppe, og der kun er én kvinde i den anden, skal jeg i denne artikel koncentrere mig om *kønsforskelle i de grupper, der ikke i gråzonen til misbrug*. Andetsteds har jeg redegjort for den sociale, kulturelle og personlige sammenhæng, som rusmiddelbruget indgår i for gråzonegruppernes vedkommende (Skinhøj, 1993b).

Indledningsvis skal nogle af de undersøgte grupper ganske kort præsenteres:

Ungpige-gruppen består af fem 17-18 årige kvinder, som går i gymnasiet og på hf. De har holdt sammen siden underskolen og bruger alkohol, når de »varmer op« inden en værtshusstur eller fest om fredagen eller lørdagen. Gruppen har en sporadisk brug af alkohol, dvs. at dens brug er af social karakter og foregår ved bestemte lejligheder. Disse lejligheder er for gruppens vedkommende placeret i weekenden ligesom de fleste af dens jævnal-

drendes brug af alkohol (Sundhedsstyrelsen, 1991b). I løbet af en fredag eller lørdag drikker de fem unge kvinder hver 7-9 genstande inklusive »opvarmning«.

En af de unge kvinder i gruppen har derudover en sporadisk brug af hash, idet hun ryger det i »ferier og weekender og allerhøjst to hverdage om ugen« i den gruppe, hun – sammen med sin kæreste – er en del af. Fire af de fem kvinder har prøvet at ryge hash. For en af dem er det over et år siden, hun prøvede det tredje gang. De to andre ryger det nu engang imellem til fester, men kun om fredagen eller lørdagen, hvor andre inviterer dem med på en omgang, og de tager et par hvæs af en smøg eller en chilum. De kan ikke selv finde på at købe dette rusmiddel. For den ene kan der gå en måned imellem, at hun bruger hash på denne måde, mens den anden bruger det cirka hver anden uge. Ingen af de fem kvinder har prøvet andre rusmidler.

Handelsskole-gruppen omfatter to kvinder og to mænd i alderen 16-17 år, som går i samme handelskoleklasse. De fire unge er umiddelbart efter afsluttet skolegang med 9.-10. klasse startet på 1. år af højere handelseksamen.

Gruppen har et sporadisk forbrug af alkohol, idet den bruger dette rusmiddel om fredagen eller lørdagen eller begge dage, når den går til fester eller på værtshus. Med »opvarmning« drikker de fire unge hver ca. 15 genstande, når de er til fest eller på værtshus. For de unge kvinders vedkommende »løber det ofte ikke op i mere end 10«, for de unge mænd »løber det måske snarere op i 15-20 stykker«. En af de fire har prøvet at ryge hash én gang. Ingen af dem har haft en eksperimenterende brug af andre rusmidler.

Ishockey-gruppen er 20 unge mænd i alderen 20-25 år, der spiller ishockey i eliteserien. Det betyder, at de i spillesæsonen træner fire gange om ugen á ca 1½ time og spiller kampe 1-2 gange om ugen. Da det var umuligt at samle hele holdet alle aftener under interviewet, er dette gennemført med fire fra holdet. De fire er i alderen 20-23 år. To af spillerne har gået i skole til og med 10. klasse, mens to af dem har studentereksamen. Den ene af spillerne arbejder hos en gas- og vandmester. En anden arbejder som taxachauffør og i et rengøringsfirma. To af spillerne arbejder i forretninger – den ene med at sætte varer på hylderne, den anden med at montere racercykler. De fire unge mænd, der har et sporadisk forbrug af alkohol, bruger dette rusmiddel i weekender efter en kamp, samt når de – oftest sammen med de andre på holdet – går på værtshus eller til fest. I ishockeysæsonen er de på druktur ca. én gang om måneden, hvis de ikke skal spille kamp dagen efter. På sådan en tur drikker de – hvis »opvarmningen« allerede starter om eftermiddagen – omkring 20 genstande, og hvis den først starter om aftenen omkring 15 genstande.

Tre af de unge mænd har prøvet at ryge hash og ryger det stadig, men kun nogle få gange om året. Det er ikke noget, de køber. Men hvis der er nogen, der har det, bliver det brugt. Den fjerde unge mand har ikke prøvet at ryge hash, og ingen af de fire unge mænd har prøvet andre rusmidler.

Radar-gruppen omfatter 10 værnepligtige menige mænd, som under dataindsamlingen havde aftjent fem måneder af deres værnepligt. På kaserne er de fordelt med fem mand på to stuer á otte køjesenge. De dage, gruppen blev interviewet, var der kun syv værnepligtige til stede. Disse er i alderen 18-21 år. De har taget folkeskolens 9. eller 10. klasses afgangsprøve. Herefter har flere af dem haft efg-basisår enten på Jern og Metal eller Bygge og Anlæg. Én af dem har en faglig uddannelse. De øvrige har efter basisåret haft arbejde, fx på savværk, som maler og på slagteri. En af de værnepligtige har arbejdet som truckfører, en anden har taget HH, mens en tredje har arbejdet to år i landbruget.

Radar-gruppen har en sporadisk brug af alkohol. De fleste i gruppen beruser sig i weekenden, når de er til fester eller går på værtshus og undertiden om torsdagen, der er den ugedag, hvor det accepteres, at danske værnepligtige går på værtshus i den by, hvor kasernen ligger. Gruppens medlemmer drikker 10-15 genstande, når de beruser sig. Gruppen bruger undertiden også alkohol til daglig uden for tjenestetiden, fx når den ser fodboldkamp i TV. Nogle drikker 2-3 øl sådanne aftener, mens andre drikker 5-6 øl. Fem af gruppens medlemmer har prøvet at ryge hash, men bruger i øvrigt ikke dette rusmiddel. Ingen i gruppen har haft en eksperimenterende brug af andre rusmidler.

Ungdomsklub-gruppen er to mandlige venner, der i deres fritid arbejder ulønnet i en ungdomsklub. Mændene, der begge er 21 år, har holdt sammen siden underskolen. De har 10 års skolegang. Den ene er snart udlært inden for Jern og Metal, mens den anden har halvdagsarbejde i et beskæftigelsesprojekt.

De to mænd har en sporadisk brug af alkohol og hash. De beruser sig oftest i weekender i alkohol sammen med en større gruppe, som de er en del af. Det kan også ske, at de beruser sig en hverdagsaften, når de hos en af de to hygger sig med nogle øl. Derudover drikker de to unge mænd 1-2 øl hver dag. Deres ølforbrug er ca. 25-30 øl om ugen, »hvis man regner det op på et år«, men der kan være weekender, hvor de kun drikker 1-2 øl. Når gruppens brug af alkohol karakteriseres som sporadisk, hænger det sammen med, at brugen er af social natur og normalt foregår i weekender og ved særlige lejligheder. Deres forbrug af hash foregår hver anden måned, hvor de »lige får lidt i en weekend«. Til daglig er de ikke selv i besiddelse af hash, men køber det under værtshusture i byen. De har haft en eksperimenterende brug af euforiserende svampe, men bruger ikke disse mere. De har ikke prøvet andre rusmidler.

Kønforskelle i rusmiddelkulturer, der ikke er i gråzonen til misbrug

I modsætning til de unge mænd bruger kvinderne i **Ungpige- og Handelsskole-gruppen** ikke rusmidler, når de er alene sammen uden det modsatte køn. De kunne ikke finde på at drikke alkohol, når de samles hos hinanden for at være hjemme, hygge sig, snakke, betro sig til hinanden, pjatte og have det sjovt. Sådanne aftener er de sammen til langt ud på natten over en kande te. Nogle interviewcitater fra **Ungpige-gruppen** illustrerer dette forhold: »Inden en fest eller værtshustur mødes vi hos hinanden for at »varme op« hjemmefra, fordi det ikke er spor morsomt at være ædru, når man ska' ud at være sammen med nogen, der har fået noget at drikke. Jeg har svært ved at sidde i en gruppe, der er dødfulde, og man så sidder ædru. Så skiller man sig ud fra dem, for man er ikke på det dér overfladiske plan. Alle de platte ting, man griner af, når man er fuld, er jo ikke særlig sjove, når man sidder ædru«. En anden udtrykker det på følgende måde: »For leden, da vi var i byen, da kørte jeg, og så drikker jeg selvfølgelig ikke. Det var da meget sjovt at se sådan en masse mennesker, men det hele irriterede mig også lidt. Nå, men jeg dansede da lidt, og så mødte jeg en fyr, jeg gerne ville snakke med, men jeg sagde ikke noget, for jeg var ædru«. En tredje siger: »Vi samles, fordi vi er veninder og dødgodt ka' li' hinanden, og vi bruger alkohol som opvarmer og prikken over i'et, når vi ska' i byen«.

De to unge kvinder i **Handelsskole-gruppen** siger følgende om det samme forhold: »Jamen, når vi ikke ska' til fest eller på værtshus sammen med drengene, er der jo ikke nogen grund til at drikke«.

Når de unge kvinder mødes hos hinanden og spiser middag sammen, skal de altid i byen bagefter, så de drikker øl eller vin til maden. Om søndagen mødes de ind imellem til video-aftener hos hinanden, men sådanne aftener drikker de aldrig alkohol. Dette illustreres af interviewcitater fra **Ungpige-gruppen**. »Når vi har været ude om lørdagen og er smadret om søndagen og sidder og »slamer« foran fjernsynet, så drikker vi te og æder slik«. »Vi blander det faktisk aldrig sammen. Vi ku' aldrig drømme om at have fjernsynsaften og leje en video og så sidde og drikke øl eller vin. Og vi ka' heller ikke finde på at sidde og drikke te, når vi ska' i byen«. »Der er jo ikke rigtig nogen grund til at drikke til daglig, da går vi jo ikke i byen....Det har meget at gøre med, at man ska' i skole, fordi i ferierne, så drikker man jo gladeligt på hverdagene, så det betyder meget, hvad man ska' bagefter... Jeg ville da aldrig drikke i arbejdstiden eller møde beruset på arbejde.«

De unge mænd i den kønsblandede **Handelsskole-gruppe** og i de øvrige rene mandegrupper bruger ligesom de unge kvinder rusmidler i form af alkohol eller hash, når de er til fest eller på værtshus sammen med det modsatte køn. Derudover bruger de tillige rusmidler, når de er alene sammen uden kvinder. Følgende interviewcitater fra **Ishockey-gruppen** er fx illustrerende: »Vi er tit sammen i weekenden og sammen med kammera-

ter og den slags. Og der sidder vi – måske en 8-10 til 20 gutter – og hygger os. Så drikker vi igennem. Så sker der måske en masse sjove og åndsvage ting. Man løsner op, nogle kommer måske med kvikke bemærkninger. Jeg tror, det er et eller andet samlingspunkt. Netop man løsner op, og hvis man måske laver et eller andet dumt eller pinligt, så har man altid en eller anden undskyldning for det. Nemlig, at man var stiv.....Jeg har et image, som jeg gerne vil leve op til, som jeg kaster over bord, når jeg drikker. Jeg tør vædde med, mine venner synes, jeg er dødkedelig, når jeg ikke har fået noget at drikke..... Jeg har sådan en lidt generthed og nervøsitet, hvis jeg er ædru. Noget med, at de ska' endelig ikke tro sådan om mig. Så ryger genertheden lige så snart, jeg får noget at drikke«. En anden fortsætter: »Vi bruger også øl til at hygge lidt. Folk bliver den halve time mere bare for at sidde og drikke en bajer efter en kamp og snakker lidt om kampen i stedet for at blive irriteret på hinanden og indebrændt over noget af det, der er sket ude i kampen. Og nogle gange ender det med, at vi går ud i byen på druktur sammen alle 20 fyre på holdet, hvis vi ikke ska' spille kamp næste dag...Ellers virker det lidt for seriøst, ik'. Selvfølgelig ved man da godt, at hvis man går på druktur, så ryger formen ned lige med det samme. Det ka' du mærke til træning, ik'. Og det ka' du mærke den næste uge, at der er syre i benene, bare du løber et par skridt. Så må man da ligesom tage det her og sige: Nu går vi hened, og så starter vi allesammen forfra. Det vigtige er, at det er *hele* holdet, der går på druk sammen. Det bliver *for* seriøst, hvis du bliver ved med at sige: Vi drikker ikke i aften, kun sodavand. Nogle gange, tror jeg, man har godt af bare at glemme alt det, man ska' leve op til i gymnasiet, på arbejdet i sporten, ja, bare glemme alt«.

En af de værnepligtige fra **Radar-gruppen** udtrykker sig på følgende måde om det samme forhold: »Når vi endelig går ud i byen, går vi også til den. Det er meget forskelligt, hva' vi drikker, men det ka' godt løbe op i en 10-15 stykker sådan en torsdag. På en lang aften ka' det godt løbe op på 20, men så er det også en lang aften, hvor man fx har siddet og spist først og drukket til maden. Når man har være henede en uge får man virkelig lyst til at drikke, her er så dødsygt«. En anden fra gruppen supplerer: »Vi drikker for at have det sjovt. Man bli'r lidt mere opstemt, ja. Du tør nok – jeg ved ikke, om du tør – men du gør nok nogle andre ting, når du får det ned, jo. Du bli'r nok noget sjovere at være sammen med, man får det sjovere i gruppen«. »Det bli'r mere sjovt her, hvis nogen kommer hjem hen på morgenen om fredagen med morgenbrød ca. klokken 4, så har vi mere at snakke om og sådan«.

Et citat fra **Ungdomsklub-gruppen** er fx ligeledes illustrerende for det forhold, at de unge mænd ikke blot bruger rusmidler, når de er sammen med det modsatte køn, men også når de kun er mænd sammen: »Vi siger ikke til hinanden: I morgen, da holder vi fest, det bruger vi altså ikke så meget herovre. Vi mødes bare. Vi mødes simpelthen, og så hygger vi os sammen med de andre gutter, vi kender... Det er da heller ikke altid, når

vi sidder og hygger os, at vi drikker, fordi vi vil være fulde, bestemt ikke. For det meste er det, fordi vi ska' ha' det lidt sjovt, og så smager øl godt Selvfølgelig, hvis man siger til sig selv og nogle andre: Ja, ska' vi ikke ta' på værtshus i aften, ikke, så er det selvfølgelig, fordi der ska' ske et eller andet, og måske tager man ind til byen til noget koncert eller på diskotek, eller hva' ved jeg«.

De grupper, der ikke er i gråzonen til misbrug, har udviklet misbrugsforebyggende kollektive normer for, hvor beruset det er OK at blive og for, hvordan det er passende at opføre sig, når man er beruset. Overtrædelse af gruppens normer følges oftest af interne eller eksterne sanktioner, der understøtter de normer, der fungerer som barrierer mod misbrug. De interne sanktioner er resultat af internaliserede normer. I de grupper, der ikke har et forbrug i gråzonen til misbrug, synes de unge kvinders normer at være internaliserede i modsætning til de unge mænds. Kvindernes normovertrædelser følges ikke af ydre, iagttagelige sanktioner fra de andre i gruppen sådan som de unge mænds men af egne indre sanktioner såsom ærgrelse, dårlig samvittighed, skyfølelse, beslutning om anderledes rusmiddeladfærd i fremtiden osv.. Hvis de unge mænd overtræder gruppens normer, forekommer der ofte ydre sanktioner i form af gruppepres. Fx latterliggøres normovertræderen, eller de andre gruppemedlemmer kommer med stikpiller og vrede blikke. Hvis en normovertræder bliver for højtråbende, lallende og voldsom, hiver gruppemedlemmerne ofte fat i kraven på ham og siger, at han skal holde op eller »hælder endnu mere på ham, så han sætter sig roligt ned på en stol og falder i søvn«. En af de unge mænd i **Radargruppen** udtrykker sig på følgende måde om, hvordan de øvrige gruppe-medlemmers sanktioner har påvirket ham: »Jeg tror, det har noget at gøre med holdninger. Der er ingen grund til – hvis en sodavand smager ligeså godt – så at drikke noget, der skader ens kondition, som man alligevel ska' ha' for at være herinde. Før jeg kom herind, havde jeg intet imod at drikke en fyraftensbajer eller fire. Det er nok, fordi jeg har fået en anden holdning. Det er nok sjældent, vi tager en fyraftensbajer herinde. Og der er ikke noget ved at være lallende fuld, hvis man alligevel ska' så forbandet tidligt op. Det har osse noget at gøre med, at vi gerne vil være nogle af de bedste. Vi ska' osse opføre os ordentligt, og det gør man ikke, hvis man sidder og drikker øl hver aften dérovre [peger over mod kantinen]. Hvis jeg ska' være helt ærlig, så før jeg kom herind, så ku' jeg godt være lidt højtråbende, når jeg gik i byen og sådan noget, og osse måske få et par øretæver og uddele nogen. Dé, hvor jeg kommer fra, der har vi sådan forskellige byer, der plejer at slås med hinanden og sådan noget. Men jeg vil sige: Det gør man ikke, når man er herinde, for nede på byens værtshuse, der ved de, du kommer heroppe fra, så du passer lidt på for ikke at skabe et dårligt rygte. Der ska' mere til nu, når jeg kommer hjem. Det er som regel kammerater, jeg hjælper. Det er ikke sådan, at jeg selv farer hen og går i gang«.

Hvordan kan de iagttagne kønsforskelle forklares og forstås? Som det er fremgået af indledningen er der ikke megen hjælp at hente i rusmiddel-forskningen, idet kvinder i lang tid – som nævnt – har været fraværende i denne forskning.

Identitetsudvikling

I følge Bjerrum Nielsen og Rudberg (1990) skal vi helt tilbage til den tidlige nordiske kvindeforskning om pigers og drenges socialisering for at forstå kønsforskelle i rusmiddelbrug.

På grund af kvinders langvarige fravær i rusmiddelforskningen kan der i dette og de følgende afsnit kun blive tale om idealtypiske kønsforskelle.

Identitetsudviklingen drejer sig for begge køn om at opnå autonomi samtidig med, at intimitet opretholdes. Den tidlige identitetsdannelse foregår – i vor kultur – oftest inden for en familie, hvor den første person, der drager omsorg for barnet, er kvinde. Det antages, at det centrale i pigers identitetsudvikling er den nære relation til deres mødre, mens det centrale i drenges er adskillelse, idet deres kønsidentitetsudvikling forudsætter, at de erkender, at de er forskellige fra deres mødre (Chodorow, 1978). Bjerrum Nielsen & Rudberg (1989) har undersøgt om der er empirisk belæg for denne antagelse. De angiver, at der er knaphed på data til belysning af antagelsen men konkluderer, at »mye tyder likevel på at det asymmetriske foreldreskap gir slike utslag for jenter og gutters identitets-utvikling« (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990, s. 34).

Som følge af den tidlige identitetsudvikling er pigers identitet sammen-
vævet med deres relationer til andre, mens drenges er afhængig af afgræns-
ning fra andre. Børnehvealderens og den tidlige skolealderes stærke og
frivillige kønssegregering i børns lege illustrerer, at relationerne for pigerne
er en forudsætning for fælles aktivitet, mens fælles aktivitet for drengene
er en måde at opretholde en relation på (Berentzen, 1980; Bjerrum Nielsen,
1981; Bjerrum Nielsen, 1987; Eder & Hallinan, 1978; Guldbrandsen, 1978;
Kvalheim, 1980; Møklebust, 1987; Pitcher & Schultz, 1983).

»For både gutter og jenter er forhold til andre viktige fordi alle har behov
for å få sin verdi bekreftet. I denne betydning av ordet er begge kjønn
relasjonsorienterte og begge kjønn kan handle strategisk i forhold til andre
for å oppnå denne bekreftelsen. Men det synes som om at det som skal
til for at man skal føle sig bekreftet av andre er forskjellig for jenter og
gutter: Der relasjoner for henne ofte handler om å understreke likhet i et
personligt rom, handler de for ham om å understreke forskjell i et offentlig
rom« (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990, s. 33).

Piger og drenge synes at løse deres opgave med at opnå autonomi –
samtidig med at intimitet opretholdes – med forskelligt resultat.»Jenter
får et forsprang når det gjelder evne til å mestre intime forhold, og for
henne blir *intimitet knyttet sammen med oplevelse af likhet* (dvs forhold

til kønnssfeller). Gutten får et forsprang når det gjelder å sette grenser opp mellom seg og andre – han sikrer sin *autonomi gjennom markering af forskjell* – først overfor kvinner senere overfor kønnssfeller« (Ibid, s. 34). Et af ungdomsalderens psykologiske projekter er at udvikle og integrere den side af identiteten, som endnu ikke er udviklet samtidig med, at det andet køn opdages. For de unge kvinder drejer det sig om at udvikle og integrere autonomi bl.a. i heteroseksuelle relationer. For de unge mænd drejer det sig om at udvikle og integrere intimitet bl.a. i heteroseksuelle relationer (Ibid).

Eksperimentering med rusmidler

I debutalderen for brug af rusmidler – første halvdel af teenage-årene – har de to køn forskellig social og psykologisk bagage i forhold til rusmiddelbrug.

Som identifikationsfigurer for dannelsen af holdninger til rusmiddelbrug fungerer forældrene som social arv, idet de navnlig påvirker unge gennem egen rusmiddeladfærd fremfor gennem det, de siger (Skinhøj, 1993a). Undersøgelser tyder på, at fra midten af teenage-årene har forældrene ikke længere nogen indflydelse. I disse år er det unges egne erfaringer sammen med kammeraterne i deres egne rusmiddelkulturer, der er holdningsskabende, når det drejer sig om rusmidler. Sidst i teenage-alderen synes forældrenes normer og holdninger til rusmiddelbrug igen at spille en rolle ved siden af kammeraternes (Biddle et al, 1980; Marklund & Öhrm, 1985; Skinhøj, 1993a).

I puberteten er der to forhold, som især har betydning for unge kvinder: 1) At blive anerkendt som en person med integritet. 2) At blive anerkendt som voksen. Begge forhold kommer til udtryk gennem sårbarhed over for irettesættelser og over for indblanding fra forældre og læreres side. Lærere, som minder om moraliserende og indblandende forældre, gør kvinderne rasende ligesom forældres forsøg på indblanding og kontrolforanstaltninger. At blive voksen har forskellig betydning for de to køn. For unge kvinder betyder det at kunne bestemme selv, for unge mænd er det forbundet med bestemte lovmæssige pligter og rettigheder fx at blive indkaldt til session, at få valget, kørekort osv. (Dahlgren, 1979). Unge mænd synes ikke at demonstrere behov for at blive anerkendt som voksne. Tværtimod bærer deres adfærd i skole og hjem præg af drengestreger, hvor de udfordrer autoriteter eller det konforme. For unge mænd er det vigtigt at blive anerkendt som modige og at opnå prestige blandt egne køns- og aldersfæller (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990).

Puberteten er en periode med dagdrømme og fantasier hos begge køn. Stor kreativitet udfoldes i disse drømme. Ikke blot i de individuelle dagdrømme, men også i ungdomskulturerne, hvor der foregår en kollektiv iscenesættelse af fantasier (Ibid). Drømmenes indhold er kønsspecifikt.

De unge mænd er instrumentelt styrende og planlæggende subjekter, der som verdenskendte helte hyldes af masserne efter, at de fx har udforsket det ydre rum, eller er dykket ned på havets bund eller ind i jordens indre. De unge kvinder, der ofte hengiver sig til den »romantiske drøms kultur«, er passive objekter, der udstråler uimodståelig skønhed, mens de dvæler i en superlækker situation, hvor de kan flyde ud, blive opvartet og være sammen med veninderne (Bech Jørgensen, 1985; Schultz Jørgensen et al., 1986). Den »romantiske drøms kultur« indebærer, at de unge kvinder nødtigt vil lægge planer for samværet med de unge mænd. Livet sammen med dem skal helst bestå af en række vigtige øjeblikke, som indtræffer uden de unge kvinders aktive medvirken, men gennem initiativ fra de unge mænd (Bech Jørgensen, 1985). I de unge kvinders fantasier kan moderate mængder rusmidler høre med til iscenesættelsen. Fx nipper de af et glas vin, mens de afventende og dvælende tager et sug af en cigaret. Rusmidlerne er ikke et mål i sig selv, men en del af iscenesættelsen som voksen uimodståelig kvinde, der venter på, at der skal ske noget spændende.

I relation til begge køns vigtige psykologiske projekter bliver det tillokkende at eksperimentere med rusmidler i puberteten. Rusmiddelbrug indgår i vor kultur i ungdomsalderens eksperimentering og nysgerrige udforskning, »og det i en grad at det faktisk er avvikende ikke å ha prøvd alkohol i 18-årsalderen« (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990, s. 18).

Markering af autonomi

Følgende interviewciterer illustrerer, hvor vigtigt det er for de unge kvinder at blive anerkendt som voksne, ansvarlige personer og selv kunne bestemme eller vælge hvem, de vil modtage råd fra. En af kvinderne i **Ungpige-gruppen** siger: »Vores forældre, de har ikke ku' lære os noget, vi ikke vidste i forvejen«. En anden fortsætter: »Jeg ka' huske min mor, da jeg sådan begyndte at drikke, at hun fortalte mig og en veninde, at vi ku' drikke to genstande – øller fx – før festen, og så måtte vi drikke to genstande under festen, og så var vi osse godt kørende hele aftenen. Jeg ka' tydeligt huske, at det var sådan, at hun egentlig gerne ville ha', vi sku' holde os på måtten. Hun tænkte nok ikke på, at man tog det i egen hånd. I den alder, da vidste jeg ikke, hvor meget, man ku' drikke, så det var sådan lidt en retning at gå i. Her for en uge eller to siden var vi allesammen hjemme hos mig, og vi drak egentlig ikke særlig meget, men vi sku' i hvert fald i byen bagefter. Og min mor var meget, meget chokeret over, at vi ku' drikke en hel flaske rødvin, ikke. Der stod jo altså en tom flaske rødvin på bordet bagefter [de fire andre unge kvinder i gruppen griner]. Vi var fire, og der var osse øl. Og hun var sikker på, at vi havde et problem og sådan noget, når vi ku' drikke så meget. Og man var nødt til at være afhængig eller i hvert fald hærdet for at ku' drikke en hel flaske vin. Og jeg kom virkelig op at skændes med hende. Det var meget absurd,

at hun greb det an på den måde. Jeg har ikke lært noget af det, hun siger, når jeg ser bort fra den rettesnor, da vi begyndte at drikke. Derimod har jeg lært af det, hun og min far gør. Fx bare de ka' mærke, de har fået *lidt* for meget at drikke, så ta'r de en taxa hjem. Det gør de så tit, når de har været til fest, og henter bilen næste dag«.

En tredje af de unge kvinder supplerer: »Jeg sad forleden dag og snakke-
de med min mor om denne her undersøgelse, og hvor meget de drak, da de var unge, og hvor meget, vi drikker. Og så sad jeg og sku' gøre lidt rede for, hvor meget jeg drak, når jeg sku' til fest og var i byen. Og det blev typisk til, at jeg måske drikker sådan fem øl, inden jeg ska' i byen, og så inde i byen tre-fire øl. Og det syntes hun, var utrolig meget«. Den fjerde unge kvinde indskyder: »Det synes forældre altid. Det, tror jeg, er generelt for forældre. Dengang, jeg drak ½ flaske vin på en hel eftermiddag og aften, da fattede de ikke, hvordan jeg ku' drikke ½ flaske vin. Og nu hvor det måske er en hel plus måske lidt ekstra, da fatter de ikke, hvordan jeg ka' drikke alt det uden at blive så fuld, vel. Jeg ta'r da mere andre voksnes kommentarer seriøst end mine forældres. Der er det dér med, at de ka' være bedrevidende, ikke«. Den femte kvinde supplerer: »Jeg bli'r rasende, når mine forældre blander sig. Så ligner jeg en luder, fordi jeg er for sminket eller udringet, eller lårkort. Og så drikker og ryger jeg for meget. Faktisk drikker vi ikke ret meget, og vi ka' udmærket godt selv styre det i denne her alder. Vi er jo rimelig ansvarlige, sørger selv for at komme op om morgenen, passer vores skole, lektier, job og pligter«.

Som det er fremgået af ovenstående bruger de unge kvinder rusmidler til at markere selvstændighed over for deres forældre, især deres mødre. I modsætning hertil bruger de unge mænd rusmidler til at markere mod i forhold til deres jævnaldrende kønsfæller.

Markering af mod

Det tillokkende ved rusmidler for unge mænd er, at det er sejt og farligt. Derfor må de drikke meget og vise, at de kan tåle det. En af de unge mænd i **Ishockey-gruppen** fortæller: »I gymnasiet lavede vi nogle julefrokoster. De var ikke for hvide mennesker. Der var kun fyre med, ikke piger. Dér gjaldt det om at drikke så meget, at man brækkede sig. Dér var konkurrence om, hvem der brækkede sig først og mest«. I følge deltagerobservationerne under gruppernes brug af rusmidler på drukture i byen eller til fester bryder de unge mænd ofte med voksenrollen og bliver på drukture i byen eller til fester som kåde drenge igen. Det går igen i interviewene med de unge mænd i grupperne, at der er eller har været et vist »præstationsræs« forbundet med at drikke alkohol. Fx praler nogle af de unge mænd ved de fester, som undersøgeren har deltaget i, af, hvor meget, de har drukket inden festen for at »varme op« til den. Når andre unge mænd – på en værtshustur eller til en fest – ikke »vil være med på en omgang

øl eller tequila'er«, fordi de trænger til at holde pause i alkoholkonsumtionen – bliver der lagt mærke til det, og de bliver drillet af deres mandlige kammerater. I interviewene benægter de unge mænd, at der er tale om et gruppepres. »Vi går ikke med til at drikke mere, end vi har lyst til, fordi nogen presser, men vi driller hinanden på en kammeratlig måde«.

Relationsorientering kontra aktivitetsorientering

Gennem hele puberteten er unge kvinders forhold til veninder afgørende for deres frigørelse fra mødrene (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990). I den tidlige pubertet omkring 12-14-års alderen er »værelseskulturen« væsentligst. »Det eget værelse bliver den fysiske ramme omkring de store pigers tilbagetrækning, to eller flere ad gangen, og indretningen af værelset udtrykker symbolsk deres fælles autonomibestræbelser. Fotos af veninderne og sig selv signalerer det private og intime rum, hvor de store piger styrker hinanden i opgøret med afhængigheden, især af moderen. En enkelt bamse eller dukke fortæller om, at længslen efter at være barn stadig er levende. Plakater af idoler eller ønskesituationer skitserer de romantiske drømme om fremtiden og voksentilværelsen. Make-up i store, dekorative mængder antyder mulighederne for at skabe en skønhed ud af det forhåndenværende 'råmateriale': en ganske almindelig pige.

Til værelsets intime sfære hører også musikken, der trækker et forhæng rundt om pigerne og lukker omverdenen ude, når de centrale problemer drøftes og kommenteres. Tilbagetrækningens teknik har fået konkret fysisk form, men indholdet er det samme: en gensidig hjælp mod begrænsningerne i familien og skolen, i opgøret med og afhængigheden af moderen og i kærestesorgerne. Dertil kommer de nye hemmeligheder: skamfuldheden over kroppens begyndende modning og optagetheden af udseendet, som de færreste kan finde noget godt at sige om, når det drejer sig om dem selv. Men veninden kan bekræfte de gode sider og hjælpe med at gøre dem synlige« (Bech Jørgensen, 1985, s. 132). Unge kvinders venindefællesskaber er baseret på lighed og intimitet. Lighed fx i erfaringer, stil og social baggrund er meget mere almindeligt i venindefællesskaber end i unge mænds kammeratskaber (Hartrup, 1970). At have noget fælles at tale om – specielt angående sociale relationer og følelsesmæssige oplevelser – er det venindefællesskaberne drejer sig om i modsætning til unge mænds kammeratskaber, hvor det drejer sig om at have fælles aktiviteter ved at foretage sig noget sammen. En undersøgelse viser, at unge mænd oftere end unge kvinder har bevaret kontakten med gamle kammerater fra undervisningen fx på baggrund af en fælles interesse for fodbold, mens unge kvinder vokser fra hinanden, fordi de ikke længere er en del af det samme sociale netværk og som følge heraf ikke har noget fælles at snakke om (Lauersen 1984; Rasmussen, 1989).

For unge kvinder er relationerne det primære, mens rusmiddelaktiviteten at drikke alkohol er sekundær. De unge kvinder drikker først, når de sociale relationer er etableret, og de drikker mere, hvis de bliver accepteret af de andre i gruppen. I modsætning hertil drikker de unge mænd alkohol eller ryger hash for at blive accepteret af de andre i gruppen. For de unge mænd er rusmiddelaktiviteten at drikke alkohol eller ryge hash en forudsætning for udvikling af relationer til de andre. Unge mænd drikker for at blive accepteret af deres eget køn (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990).

En af de unge kvinder i **Ungpige-gruppen** siger fx: »Når vi mødes for at varme op, kaster vi os ikke over øllerne eller vinen lige med det samme. Vi ska' først lige høre, hvordan hinanden har det og sådan«. En anden siger: »Man vil bedre drikke, hvis man er sammen med nogen, man kender rigtig godt, og man ved, at de ka' li' en. Hvis jeg ikke kender folk og ved, om de ka' li' mig, drikker jeg ikke ret meget«.

Fællesskabsbånd og kontrol med hinanden eller konkurrence

Der kan ligge en omfattende kontrol i de unge kvinders nære relationer til veninderne. Kontrollen kan have forskellig effekt. Fx kan unge kvinder begynde at drikke alkohol, fordi deres bedste veninde gør det, men det kan også minimere deres rusmiddelforbrug, at veninden holder øje med dem. Følgende eksempel fra **Ungpige-gruppen** illustrerer den sidste effekt: En af de unge kvinder i gruppen har som omtalt – i modsætning til de fire øvrige medlemmer af gruppen – et sporadisk forbrug af hash, idet hun ryger det »i ferier og weekender og aller højst to hverdage i ugen« i den gruppe, hun sammen med sin kæreste er en del af. Om sit forbrug af hash siger hun: »Man ryger nok hash oftere, end man drikker alkohol. Jeg prøver at begrænse det, så det kun er i ferien og i weekenden. Nogle gange er det meget hyggeligt, hvis man sidder om aftenen og ser film at ryge lidt, men jeg gør det allerhøjst to hverdage i ugen«. Under interviewet de første to aftener kommer to af gruppens unge kvinder ofte med kammeratlige og omsorgsfulde, men inkvisitoriske spørgsmål og hentydninger til hendes brug af hash.

Den tredje aften bliver den kvinde, der har et sporadisk forbrug af hash, i lang tid genstand for hele gruppens opmærksomhed på spørgsmålet om, der er nogen i gruppen, som på rusmiddelområdet tager chancer mht. deres helbred. De fire øvrige kvinder fastholder under en meget langvarig samtale, at den omtalte kvinde efter deres mening tager sådanne chancer på grund af sit forbrug af hash. Det spores tydeligt, at de ærgrer sig over, at den pågældende kvinde, der tidligere har klaret sig vældig godt i skolen, nu er »raslet ned i karakterer«, og at de er bekymrede for hende.

En af kvinderne siger fx: »Jeg synes ikke, du har et problem med det, og er afhængig, jeg synes bare, det er enormt ufornuftigt af dig, du ryger i hverdagen«. Den kvinde, som opmærksomheden er rettet mod, svarer:

»Det er jo langt fra hver uge. Så går der måske 14 dage, hvor man ikke ryger. Man mærker ikke noget til det«. Den første kvinde tager atter tråden op: »Det er, fordi du ikke lægger mærke til det. Tidligere klarede du dig enormt godt i skolen. Prøv at ta' et blik på dine karakterer. Ka' du så ikke la' dem ryge deres hash og selv la' vær'?« Kvinden, der er genstand for gruppens opmærksomhed forsvare sig: »Jeg klarede mig heller ikke særlig godt sidste år. Jeg har måske ikke lyst til at sige nej, men jeg siger måske kun ja en fjerdedel af gangene, hvor jeg får det tilbudt«. En af de andre kvinder siger: »I forhold til mig, synes jeg, du har et problem, fordi du ikke siger nej. Problemet er, at de fire gange, du bliver spurgt, ligger ret tæt på hinanden, ikke«. Kvinden, som de øvrige synes tager chancer, svarer: »Det er forskelligt, ikke. Fx i ferier, da sker det langt oftere, at det er flere dage i træk«.

Gruppepresset, som blev lagt på den kvinde, som de øvrige syntes tog chancer mht. til sit helbred på grund af sit hashforbrug, resulterede i, at hun de følgende aftener, hvor gruppen mødtes for at blive interviewet, fortalte, hvordan hun flere gange havde afslået at ryge noget tilbudt hash, idet hun havde tænkt på det, de andre havde sagt den aften, hun var genstand for deres opmærksomhed.

Som det er fremgået har gruppepresset i **Ungpige-gruppen** drejet sig om, at den kvinde, der har et større hashforbrug end de andre, skal være så meget lig de andre som muligt. I modsætning hertil kan kammeratskabspresset i de rene mandegrupper have karakter af konkurrence om, hvem der kan overskride gruppens sædvanlige rusmiddelpraksis. På trods af, at de unges rusmiddelrutiner har karakter af forbrødringsritualer, hvor alle principielt er lige, kan kun den, der har en særposition i gruppen lade hånt om gruppens normer uden at blive sanktioneret. **Ishockey-gruppen** har fx den norm, at spillerne ikke må drikke alkohol dagen inden en kamp. Det er udtryk for dårlig holdmoral, og anses af hele holdet for uhensigtsmæssigt. Desuden kan spillerne få karantæne fra holdet, hvis træneren opdager det. De spillere, som bryder normen, sanktioneres med vrede blikke fra alle de andre spillere i omklædningsrummet bagefter og får også at vide, at det er for dårligt, det de har gjort, når træneren ikke hører det. Men en af de dygtigste spillere på holdet sanktioneres ikke, hvis han bryder normen. Han siger: »OK, det er måske lige i overkanten. Jeg ka' godt gå ud og drikke mig godt vissen og så alligevel spille en forrygende kamp næste dag. Men til gengæld ka' jeg ikke, hvis jeg har røget en pipe hash eller bare lige taget et par hvæs, så ka' jeg ikke yde mit optimale en uge eller to bagefter. Det ved jeg ikke, hvorfor det har så direkte modsat virkning..... Jeg tror, at det der med, at jeg ikke har problemer med at drikke dagen inden en kamp, det har noget at gøre med, at i de situationer, hvor jeg har drukket dagen inden, så er jeg mere afslappet, så er jeg ikke så opstresset, som jeg er, hvis jeg ikke har drukket dagen inden en kamp, for jeg har sådan rimelig megen vilje og ambitioner, så nogen gange stresser jeg mig selv meget op inden en kamp. Nogle gange fungerer det bedre

med at have været på druk dagen inden. Nu er det ikke sådan, at jeg drikker mig fuld inden hver eneste kamp. Det sker måske en enkelt gang eller to på en sæson. Hvis jeg drikker dagen inden en kamp, så drikker jeg ikke et par øller, men så drikker jeg igennem. Men så til gengæld er det sådan, hvis jeg har drukket mig fuld fredag, så ka' jeg godt ha' svært ved at spille op til mit optimale søndag. Jeg tror, det ka' ha' noget at gøre med, at jeg **ved**, at jeg bli'r nødt til at spille op til mit optimale, hvis jeg har drukket mig fuld lørdag. Men hvis der går den ene dag imellem, så bli'r man måske lidt mere afslappet og sløv og tænker, nå, det går sgu nok«.

Drikkepres

Nogen forskning tyder på, at kvinder i mindre grad end mænd, drikker alene – også når man tager højde for kønsforskelle i konsumeret mængde alkohol – og derfor måske er mere udsat for drikkepres (Skog, 1985). Anden forskning viser, at især unge kvinder er mindre udsat for drikkepres i kammeratskabsgrupper (Ensminger et al., 1982; Windle & Barnes, 1988).

Bjerrum Nielsen og Rudberg (1990) antager, at unge kvinders relationsorientering og beredskab til at understrege samhørighed og lighed med dem, som betyder noget for dem, beskytter dem mod gruppepres i retning af at drikke alkohol og stræbe efter højere status i gruppen. På baggrund af resultaterne i undersøgelsen »Forbrødringsritualer og rusmidler« anser jeg dette for at være en *for* forenklet antagelse. I det komplekse samspil, som foregår i unges rusmiddelkulturer, er der mange faktorer, som influerer unge kvinders rusmiddeladfærd. Bl.a. de kollektive normer for rusmiddelbrug, som ungdomsgruppen har udviklet, sanktionerne, de enkelte medlemmers holdninger til rusmidler, men også deres viden om rusmidler og deres virkninger. Således har medlemmerne i **Handelsskole-gruppen** i ovennævnte undersøgelse lidt viden om rusmidler og deres virkninger. Grupper med lidt viden har mange lakuner i deres viden samt en mytepræget og fordomsfuld opfattelse af rusmidler fx »at tykke mænd på grund af deres hurtigere blodomløb nedbryder alkohol hurtigere end andre«. Til sammenligning skal det anføres, at den eneste anden gruppe, der har lidt viden på dette område, er en af grupperne med et rusmiddelforbrug i gråzonen til misbrug. Den eneste anden gruppe, der har mindre viden end **Handelsskole-gruppen**, er den ene gråzonegruppe, der næsten ingen viden har. De to unge kvinder i **Handelsskole-gruppen** er de eneste personer i undersøgelsen, som giver udtryk for drikkepres, idet de svarer bekræftende på følgende spørgsmål: »Er der nogle af jer, som går med til at drikke alkohol eller ryge hash, selv om I egentlig ikke har lyst?« Den ene siger: »Ja, hvis alle de andre, de sidder dér, så ved jeg ikke, så har man ikke så meget lyst til ikke at drikke selv«. Den anden unge kvinde siger: »Ja, ellers bli'r man bare stemplet: Nå, hun er fandme kedelig hende dér. Sådan

føler man det.« Den første unge kvinde supplerer: »Det er åndsvagt, men vi ved ikke rigtig hva' vi ska' si'e. Hvordan vi ska' begrunde det, at vi ikke har lyst. AIDS eller sex, ka' vi godt diskutere, for det ved vi meget mer' om, for i skolen går de meget mere op i AIDS og sex og sådan noget, helt vildt meget. Og alkohol, det kommer langt i baggrunden«. Observationerne af gruppens rusmiddeladfærd bekræfter det indtryk, at de pågældende unge kvinder giver efter for drikkepres. Drikkepresset kommer i dette tilfælde fra en kønsblandet kultur. Men det kan også ses i en ren kvindekultur. Mange undersøgelser bekæfter, at viden i sig selv ikke er nok til at ændre unges rusmiddelforbrug og holdninger til brug af rusmidler (Fritzen & Mazer, 1975; Haes & Schuurman, 1975; Kinder et al., 1980; Stuart, 1974; Thorsen 1988). De unge skal foruden viden også besidde en vis selvsikkerhed, så de har mod til at anvende deres viden normpåvirkende og drikkepres-afvisende i de grupper, de indgår i. Resultaterne i undersøgelsen »Forbrødringsritualer og rusmidler« tyder på, at et mindstemål af viden er en nødvendig, men langt fra tilstrækkelig betingelse for at være bærer af holdninger, der kan medvirke til at skabe misbrugsforebyggende gruppenormer og sanktioner, hvilket bl.a. indebærer, at man tør sige fra over for drikkepres og gør det.

Hvorfor er gruppernes kollektive normer for, hvor meget det er OK at drikke og for, hvordan man skal opføre sig, når man har drukket, internaliseret hos de unge kvinder i modsætning til hos de unge mænd, der i følge notaterne fra deltagerobservationerne ofte udsættes for ydre sanktioner, hvis de er i færd med at overskride normerne? »Unge kvinder er kanskje både bedre socialt integrert, udsatt for sterkere grad av social kontroll og mindre udsatt for drikkepress enn unge menn, og de vil derfor være mindre sårbare for en utvikling av misbrugsproblemer« (Hammer, 1992). I vor kultur er der knyttet foragt og fordømmelse til synet af berusede kvinder, der fremstilles som seksuelt tilgængelige (Snare, 1989). Generelt er kvinder i vor kultur udsat for stærkere social kontrol end mænd, både som døtre i familien og som ægtefæller/samlivspartnere. Fx viser en undersøgelse, at både unge kvinder og mænd forøger deres forbrug af alkohol, når de flytter hjemmefra, og at forbruget formindskes når de flytter sammen med ægtefælle/samlever(ske), samt at denne effekt er stærkere for kvinder end for mænd (Hammer & Vaglum, 1989).

Jagten på det spændende liv og/eller jagten på accept, status og position

Senere i puberteten forlader unge kvinder »værelseskulturens« tilbagetrækning og usynlighed »og forsøger at sprænge kontrol og begrænsninger af krop og seksualitet i stumper og stykker. De erobrer det offentlige rums gader og torve med kroppen. For første gang i deres liv gør de sig *synlige* og *aktive* med det formål at bemægtige sig al opmærksomhed især fra

fyrene, men også fra voksne kvinder og mænd« (Bech Jørgensen, 1985, s. 137). Unge kvinders deltagelse i den offentlige ungdomskultur er øget kraftigt i tiden efter 2. Verdenskrig (Drotner, 1985; Scott Sørensen, 1987). »Men jenters deltagelse i det offentlige rum betyr at de idag er mindre direkte kontrollert av sine familier, får tidligere kontakt med gutter og dermed også tidligere kontakt med et rusbruksmønster, som før var forbeholdt gutter« (Bjerrum Nielsen & Rudberg, 1990, s. 39).

De unge kvinder i undersøgelsen »Forbrødringsritualer og rusmidler« er præget af jagten på det spændende liv. En af dem siger fx: »Jeg har det sådan, at har jeg ikke været i byen en weekend, så har jeg ikke haft en *hel* weekend. Det hænder da, at jeg ikke er i byen om fredagen eller lørdagen, men det er trods alt kun to ud af syv dage, at man har fri, så jeg ka' bedst li', hvis jeg har været i byen en weekend«. Det spændende liv er kammeraterne og veninderne, det offentlige ungdomsliv og især de unge mænd. De unge mænd repræsenterer både det voksne liv og friheden til at gøre, som man vil. Den unge kvinde fortsætter: »Men med alt det, vi skal, ka' jeg nogle gange være helt stresset og sådan, og ka' ikke klare det hele. Jeg ka' ikke overskue at sku' ha' det sådan [dødræt efter at have beruset sig dagen før], så er det bedre at sætte det lidt i rammer og sige: Sådan her fungerer min uge. Jeg har noget, jeg ska' hver dag. I skole, på arbejde, lave lektier osv., og så i weekenden dér ka' jeg drikke og lægge mine egne planer. Det er mine *frie* dage, ikke... Vi har en vis ansvarsfølelse for, at vi selv klarer det at komme op, i skole osv. En vis selvrespekt«.

Det er som »opvarmning« til og under forløbet af det spændende liv med unge mænd – ved fester, på diskoteker eller på værtshustur i byen – at de unge kvinder i undersøgelsen bruger alkohol. »Mens guttene stort sett drikker for å få en *posisjon hos det egne kjønn*, synes jentas drikking mye mere å være del av et *heteroseksuelt prosjekt*« (Ibid, s. 22). En af kvinderne i **Ungpige-gruppen** fyldte 19 år, mens undersøgelsen blev gennemført. Hun inviterede de fire øvrige kvinder fra denne rusmiddelkultur til middag på fødselsdagen. På invitationerne stod: Og efter middagen ta'r vi dødsruten. Dødsruten er værtshussturen rundt på alle byens yndlingsværtshuse.

I en undersøgelse blandt unge svenskere drak de unge kvinder stort set også kun alkohol, når de var til fest og sammen med unge mænd, mens de unge mænd også drak alkohol, når de blot var sammen med kønsfæller (Marklund & Wernersson, 1984). De unge kvinder i undersøgelsen gik meget mere til fest end de unge mænd. Mens 16 pct. af dem opgav, at de sjældent var til fest, gjaldt dette for 40 pct. at de unge mænd. Begge køn i undersøgelsen angav, at de drak alkohol, fordi det smagte godt og hørte sig til, når der var fest. Men de unge mænd opgav i højere grad end de unge kvinder følgende motiver: Fordi det er morsomt at være fuld, for at blive accepteret, slappe af, være mindre genert, ikke føle sig udenfor, at turde danse. Lignende motiver opgives fx af de unge mænd i **Handels-skole-gruppen**: »Det gør man ligesom, når der er fest. For at blive accep-

teret af de andre især ens mandlige kammerater, ellers er man for genert, tør ikke slå sig løs, blive åben og udflippet og lade hæmningerne falde«. »Hvis man har fået noget at drikke, tør man bedre gå over til nogle flotte piger og begynde at snakke med dem i stedet for at holde sig genert tilbage og ikke ku' finde på, hva' man ska' sige til dem. Det er især godt at ha' fået noget at drikke, når alle gutterne fra klassen står og ser, om man nu tør«.

Ligheder mellem kønnene

På tre områder er der ikke kønsforskelle i de undersøgte rusmiddelkulturer, som ikke er i gråzonen til misbrug. Det ene område drejer sig om de unges rusmiddelrutiner, det andet om alkohols ceremonielle betydning i de unges drikkeritualer. Det tredje vedrører de unges viden om fysiologiske kønsforskelle i relation til alkoholkonsumtion.

Rutiner omkring indtagelsen af rusmidler vil ofte være af rituel karakter (Turner, 1967, 1969; Ardener, 1992; Sjørsløv, 1992). Blandt rituelle rusmiddelrutiner er der i det mindste to forskellige: overgangs- og forbrødringsritualer. Overgangsritualer markerer spring i status eller livsform (Gennep, 1960; Steffen, 1992; Elmeland, 1992). Fx konfirmation, runde fødselsdage og skoleafslutning. Overgangsritualer er styrede af en guide, som er værtinde eller arrangør. Gennem invitationer bestemmer guiden intrædelses- og måske udtrædelsestidspunktet. Gennem mad, drikkevarer og pyntning signalerer guiden, hvordan gæsterne skal opføre sig. Deltagerne viser, at de underlægger sig denne styring ved – inden ritualen – at foretage en rituel renselse, klæde sig ud og evt. male sig i ansigterne. Overgangsritualet kan gennemføres som en guidet ceremoni, fordi den begivenhed, ritualen er ramme om, er givet på forhånd (Elmeland, 1992).

Forbrødringsritualet har til formål at bevare eller besegle en eksisterende orden fx i en gruppe af unge. I forhold til tid er forbrødringsritualets formål det modsatte af overgangsritualet. I en ungdomsgruppe er der ofte gået nogen tid, siden de unge har set hinanden. Et af forbrødringsritualets formål er at negligere denne tid. Ritualen iværksættes for at skabe den historie, som gør kammeratskabet levedygtigt fremover og for at rense ud. Forbrødringsritualet har ingen guide, alle er tendentielt lige, og det er de fælles gruppenormer, som er styrende for, hvad der er acceptabelt. Når unge bestiger forbrødringsritualets scene, begiver de sig ind i et rum, hvor hverdagens regler er sat ud af spil, dvs. at visse normer gælder, mens andre ikke gør det. De unges rusmiddelrutiner har alle karakter af forbrødringsritualer både i kvindegruppen, den kønsblandede gruppe og i mandegrupperne. Selv når indtagelsen af rusmidler finder sted hjemme hos et af gruppe-medlemmerne er der tale om forbrødringsritualer. Kun i forbindelse med 18-års fødselsdage o.l., hvor forældrene er værter, er der iagttaget overgangsritualer, som imidlertid ofte – fx i forbindelse med efterfølgende

værtshusbesøg »hen på de små timer« – udvikler sig til forbrødringsritualer. Indtrædelsestidspunktet i forbrødringritualerne opstår ofte spontant, men udtrædelsestidspunktet kan ikke planlægges, for det er afhængigt af, hvornår historien er skabt og ritualet fuldbyrdet: »Derfor opfattes forbrødringsritualet i vor kultur som langt mere problematisk og anarkistisk end overgangsritualet« (Elmeland, 1992). Det antages at unge, hvis fællesskaber overvejende bygger på alder, har brug for den dobbelthed, der ligger i forbrødringsritualerne: at have fællesskabsbånd og kotrollere hinanden for at bevare gruppen intakt. Der foregår så meget i unges liv, at de let kan vokse fra hinanden. Rusmidlerne bliver således symbol på ligeværdighed og fællesskab.

Begge køn erkender alkohols dobbelte ceremonielle betydning: håb og frygt. Håb om at opleve sig selv på en anden måde, så hæmningerne falder. Man bliver ikke mindre hæmmet af at drikke alkohol, men sådan føler man det, fordi man oplever sig selv på en anden måde. Frygten er knyttet til en viden om, at alkohol er et farligt stof, som kan ødelægge og for-dærve.

Begge køn har erfaret, at piger eller kvinder bliver lettere fulde end drenge eller mænd, hvis de to køn drikker samme kvantum alkohol. Men ingen af de unge i undersøgelsen har viden om årsagen: at alkohol fordeler sig alle steder i kroppen, hvor der er væske, og at en mindre del af kvinders end af mænds krop er væske, nemlig ca 55 pct. i modsætning til ca 68 pct. (Blå Kors, 1991).

Følgende udpluk af analyserne af interviewene med de unge illustrerer deres erkendelse af, at alkohol også er et farligt stof. Fx siger en af de unge kvinder fra **Ungpige-gruppen**: »OK, jeg havde måske regnet med nytårsaften, at der var nogle af jer, som havde sat mig ind i en taxa i stedet for, at I bare havde bedt Tor gøre det«. Det, der skete dén aften, forskrækkede Pia. Hun havde om eftermiddagen drukket øl og under middagen i sit hjem drukket vin. Herefter var hun – med S-tog og bus sammen med tre andre fra **Ungpige-gruppen** – taget til en fest i København. Under festen drak hun bl.a. champagne direkte af flasken, og på et tidspunkt blev hun dårlig. Da der var mennesker allevegne og ikke ét ledigt rum, gik hun ned på gaden for at få frisk luft. Dernede var der »et stort brød af en mand«, der ville holde om hende. Hun var lettet, da Tor kom ned og hjalp hende af med den pågående mand. Herefter husker hun, at Tor ringede efter en taxa og fulgte hende ned til den. Det næste, hun erindrer, er, at hun græder, fordi en mand står og rusker i hende og skælder hende ud over, at hun har kastet op i hans taxa. Han smider hende ud af vognen på et for hende ukendt sted. Hun aner ikke, hvor hun er i København og heller ikke, hvordan hun skal finde hjem. I sin kvide sætter hun sig på en trappesten og ringer på alle dørklokker i en ejendom. Herefter har hun ingen erindring om, hvad der sker, men næste morgen vågner hun hjemme hos sine forældre. Hun ser forskrækket ned ad sig selv, idet hun ikke ved, hvad der er sket, siden hun ringede på dørklokkerne. Hun både ler og

græder og fortæller sin mor, at hun ikke aner, hvordan hun er kommet hjem. I frakkelommen finder hun sin pung med de 200 kr., hun havde med, da hun tog afsted til fest og en natbillet fra nytårsnat. Pia formoder derfor, at en venligtsindet person har købt en billet og fulgt hende til bus eller S-tog.

Under bearbejdningen af det, som skete med Pia nytårsnat, beslutter **Ungpige-gruppen** at arbejde på at gøre deres rollefordeling mere kollektiv, således at det ikke kun er Pia, som har ansvaret for, at de andre ikke bliver for berusede. Og Pia siger: »Jeg har kun fortalt én i min klasse om nytårs-aften. Jeg sy'ns det er pinligt og flovt, at jeg var så meget nybegynder, at jeg ikke ku' kontrollere mig nytårsaften og blev så fuld. Jeg har aldrig før den der nytårsaften oplevet noget lignende. Før den nytårsaften fortalte folk, at nu ku' de ikke huske, hva' de havde lavet, hvor pinligt det var og grine, grine, ik'. Men da jeg så oplevede det, da var det virkelig for-færdeligt, sådan et chok over, at man ikke ka' huske noget. Sådan en blanding af at man har lyst til at grine og samtidig græde, fordi jeg syntes, det var ret uhyggeligt. Tænk på, hvad der ku' være sket. Men det var osse, fordi jeg selv bar mig dumt ad. Jeg vil aldrig mere gå rundt og drikke direkte af flasken og ikke blande så meget. Først øl, så vin, så ud i kulden og til fest, og så mere øl og champagne. Til syvende og sidst er det jo kun en selv, der kan styre og kontrollere, hvor fuld man bli'r. Det er mit eget ansvar, og jeg har i hvert fald ikke lyst til mere at blive så fuld som nytårsnat«.

En af de unge mænd fra **Handelsskole-gruppen** siger: »Jeg ka' da godt gi' et eksempel. Det ska' I så ikke si'e videre til nogen, vel. Dengang vi var på Skarridsø. Der var vi gået hen og blevet rimeligt fulde dér om aftenen, og dér skete det så, at jeg var i seng med en pige derovre, og det var uden at bruge noget som helst. Det var fordi vi begge var sådan rimeligt berusede, ikke. Det er da ikke noget, jeg har gået – og uha – indtil for nylig har haft det særlig godt med det, indtil jeg så har snakket med hende her for nylig«.

Forskellige motiver til brug af rusmidler

Som det er fremgået af ovenstående har de to køn forskellige motiver til brug af rusmidler i undersøgelsen »Forbrødringsritualer og rusmidler«. Og de bruger dem på forskellige måder med forskellige konsekvenser. Rusmidler er ikke en del af de unge kvinders egen kultur, men de bruger dem til at markere selvstændighed over for deres forældre, især deres mødre, når de skal være sammen med de unge mænd. For de unge kvinder er rusmidlerne en del af et heteroseksuelt projekt. Både rusmidlerne og de unge mænd repræsenterer det voksne liv og friheden til at gøre, som man vil. Desuden synes de unge kvinders normer for brug af rusmidler at være internaliserede i modsætning til de unge mænds. Kvindernes norm-

overtrædelser følges således ikke af ydre, iagttagelige sanktioner fra de andre i gruppen, sådan som de unge mænds, men af egne indre sanktioner såsom ærgrelse, dårlig samvittighed, skyldfølelse, beslutning om anderledes rusmiddeladfærd i fremtiden osv.. I modsætning hertil er rusmidler en del af de unge mænds egen kultur. De bruger rusmidlerne til at markere mod i forhold til deres jævnaldrende kønsfæller. De bruger rusmidlerne for at få en position hos deres eget køn, og når de skal være sammen med unge kvinder. De unge mænds normer for brug af rusmidler synes ikke at være internaliserede. Når de overtræder gruppens normer, forekommer der ofte ydre sanktioner i form af gruppepres. Fx latterliggøres normovertræderen, eller de andre gruppe-medlemmer kommer med stikpiller og vrede blikke.

Hvis undersøgelsen »Forbrødringsritualer og rusmidler« var gennemført som en traditionel spørgeskema-undersøgelse, var disse kønsforskelle ikke blevet belyst, idet de to køns forbrug af rusmidler havde lignet hinanden meget, blot havde kvinderne konsumeret mindre alkohol end mændene, når man spurgte efter antallet af genstande.

Men i en tid, hvor kønnet kommer til udtryk i mere og mere varierede former, og hvor identitetsudviklingen bliver mindre forankret i bestemte sociale vilkår, skal man være varsom, når man udtrykker sig om kønsforskelle og identitetsudvikling. Det ville have været mere korrekt, hvis jeg – ligesom Bjerrum Nielsen og Rudberg (1993a, 1993b) – i fremstillingen havde skelnet mellem kønnet subjektivitet og kønsidentitet. Ved kønnet subjektivitet forstår de to norske kvindeforskere den kønsmæssige væren i verden, som består af ureflekterede og ubevidste følelser, fantasier og billeder, som er knyttet til ens køn. Ved kønsidentitet forstår de måden, som subjektet opfatter sig selv som køn. Dvs. hendes opfattelse af, hvordan hun er fx yngre kvinde og af, hvilken kønsidentitet, hun har (Ibid). Men en sådan distinktion ville have gjort fremstillingen uoverskuelig, idet de unge i de undersøgte rusmiddelkulturer – under deres rusmiddelritualer – ikke altid giver udtryk for en kønsidentitet som svarer til deres kønnede subjektivitet, hvilket hænger sammen med, at der ikke altid er overensstemmelse mellem de billeder, de har af sig selv som køn og deres kønnede subjektivitet. De kønsforskelle, jeg har beskrevet i denne artikel, er *mine* tolkninger af, hvordan de unges verbale og nonverbale adfærd hænger sammen med deres køn. Eller sagt med andre ord: Jeg har belyst, hvordan deres kønnede subjektivitet kommer til udtryk i deres rusmiddelkulturer.

Da unge danskere i halvfemserne – ligesom formodentlig unge svenskere, nordmænd og en del europæere – i mindre grad bliver færdige med deres identitetsarbejde, mens de er unge, end unge danskere, svenskere, nordmænd og en del europæere i tresserne, gælder de kønsforskelle, jeg har fundet i rusmiddelkulturerne kun for kulturerne sådan som de fungerer lige nu. Om fem år er det sandsynligt, at kønsforskellene kommer til udtryk på andre måder i de samme rusmiddelkulturer. Det er også muligt, at nogle

af rusmiddelkulturerne ikke eksisterer længere, fordi de unge er »vokset fra hinanden« og til den tid indgår i andre rusmiddelkulturer.

NOTE

1. Forskningen omfatter enkelte landsdækkende undersøgelser (Sundhedsstyrelsen, 1991a, 1991b) og undersøgelser med afsæt i lokalområder (Kolding Kommunes SSP-udvalg, 1989; Kyvsgaard, 1992; Lyhne & Sabroe, 1986; Müller, 1988; Skolelægerne i Roskilde, 1989; Skolelægerne i Sønderjylland, 1989; SSP-udvalget i Juelsminde, 1988; Sundhedsrådet i Fredensborg-Humblebæk, 1990; Ungdomsrådgivningen i Birkerød, 1988; Vejle Amtsskolecenter, 1983).

REFERENCER

- ARDENER, E. (1992): »Ritual og socialt rum«. IN *Antropologi*. Nr. 25.
- BECH JØRGENSEN, B. (1985): »noget med mennesker eller noget på et kontor«. Forstadsliv, pigekultur, arbejdsløshed. København: Samfundsfagsnyt.
- BERENTZEN, S. (1980): *Kjønnskontrasten i barns lek*. Bergen: Socialantropologisk Institutt. Universitetet i Bergen. Skriftserie no. 2.
- BIDDLE, B. J. ET AL. (1980): »Social Determinants of Adolescent Drinking. What They think, What They Do and What I Think and Do«. IN *Journal of studies on Alcohol*. Vol. 41, no 3.
- BJERRUM NIELSEN, H. (1981): »Små piger, søde piger, stille piger«. IN *Sociologi i dag*. Oslo. No. 3-4.
- BJERRUM NIELSEN, H. (1987): »Kjønn og kontroll – om barns vennskap«. IN Berentzen, S. & Berggreen, B. (red.): *Barns Sociale verden*. Oslo: Gyldendal Norsk forlag.
- BJERRUM NIELSEN, H. & RUDBERG, M. (1989): *Historien om jenter og gutter. Kjønnsocialisering i et utviklingspsykologisk perspektiv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- BJERRUM NIELSEN, H. & RUDBERG, M. (1990): *Jenters vej til rusmidler – et sosialiseringsperspektiv*. Oslo: Norges råd for anvendt samfunnsforskning (NORAS).
- BJERRUM NIELSEN, H. & RUDBERG, M. (1993a): »Halløj Tykke! Kontinuitet og forandring i psykologisk kjønn«. IN Drotner, K. & Rudberg, M. (ed.): *Dobbeltblikk på det moderne. Unge kvinders hverdagsliv og kultur i Norden*. Oslo: Universitetsforlaget.
- BJERRUM NIELSEN, H. & RUDBERG, M. (1993b): »Gender, body and beauty in adolescence«. IN *Young. Nordic Journal of Youth Research*. Vol. 1. No. 2.
- BLÅ KORS I DANMARK (1991): *Professoren, Spørgejorgen & Mille*. Et undervisningshæfte for mellemtrinnet om alkohol. Silkeborg: Blå kors forlag.
- CHODOROW, N. (1978): *The Reproduction of Mothering*. Berkeley: University of California Press.
- CHRISTIE, N. & HAUGE, R. (1961): *Alkoholvaner blant storbyungdom*. Oslo-Bergen: Universitetsforlaget.
- DAHLGREN, A. (1979): *Två världar*. Stockholm: Raben & Sjögren.
- DORN, N. (1983): *Alcohol, Youth and the State*. Drinking Practices, Controls and Health Education. London & Canberra: Croom Helm.
- DROTNER, K. (1985): »Piger og ungdomskultur«. IN Clausen, C. (red): *Ungdommens historie*. København: Tiderne Skifter.
- EDER, M. & HALLINAN, M.T. (1978): »Sex Differences in Childrens Friendships«. IN *American Sociological Review*. Vol. 43.

- ENSMINGER, M.E. ET AL (1982): »Sex Differences in Antecedents of Substance Use among Adolescence«. IN *Journal of Social Issues*. Vol. 38, no. 2.
- ELMELAND, K. (1992): »Midt i en tør, hvid årstid«. Kronik i *Information* den 10. oktober.
- FRITZEN, R.D. & MAZER, G.E. (1975): »The Effects of Fear Appeal and Communication upon Attitudes Toward Alcohol Consumption«. IN *Journal of Drug Education*. Vol. 5, no. 2.
- GENNEP, A. van (1960): *The Rites of Passage*. Chicago: The University of Chicago Press.
- GULDBRANDSEN, L.M. (1978): *En funksjonel analyse av barns sociale relationer*. Aktive personlige nettverk hos åtte-åringer i to bydeler i Oslo – sentrum og drabant. Oslo: Institut for Anvendt Samfunnsforskning (INAS).
- HAAVIND, H. (1983): »Muligheter og blindspor i kvinneforskningen – Forskning om kvinner og rusmiddel brukt som eksempel«. IN *Kvinneforskning kring alkohol och droger*. Rapport från ett Nordiskt forskarseminarium 1982. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD). NAD-publikation nr. 8.
- HAES, W. DE & SCHURMAN, J. (1975): »Results of an Evaluation Study of Three Drug Education Methods«. IN *International Journal of Health Education*. Vol. 18, no. 4.
- HAMMER, T. (1992): »Den kollektive drikkekulturen i et kjønnsperspektiv. Social integrasjon, sosialt nettverk og bruk av alkohol blant unge kvinner og menn«. IN *Nordisk Alkoholtidsskrift*. Vol. 9, no. 3.
- HAMMER, T. & VAGLUM, P. (1989): »The Increase in Alcohol Consumption among Women: a phenomenon related to accessibility or stress? A General Population Study«. IN *British Journal of Addiction*. Vol. 84.
- HARTRUP, W.W. (1970): »Peer Interaction and Social Organization«. IN Mussen, P.H. (ed.): *Carmichaels Manual of Child Psychology*. New York: Wiley.
- JÄRVINEN, M. (1983): »Kvinnan i alkoholforskningen. Det mänskliga är manligt om ej annat anges«. IN *Kvinneforskning kring alkohol och droger*. Rapport från ett Nordiskt forskarseminarium 1982. Helsingfors: Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD). NAD-publikation nr. 8.
- KINDER, B. N. ET AL. (1980): »Drug and Alcohol Education Programs: A Review of Outcome Studies«. IN *The International Journal of the Addictions*. Vol. 15, no. 7.
- KJÆR JENSEN, M. (1991): *Kvalitative metoder i anvendt samfunnsforskning*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 91:1.
- KOLDING KOMMUNES SSP-UDVALG (1989): *Unge i Kolding. Alkohol og andre rusmidler*. Kolding.
- KVALHEIM, I. (1980): *Barns læring av sociale roller*. Oslo: Universitetsforlaget.
- KYVSGAARD, B. (1992): *Ny ungdom? Om familie, skole, fritid, lovlidighet og kriminalitet*. København: Jurist- og økonomforbundets Forlag.
- LAUERSEN, E. (1984): »Høje« piger og »lave« drenge. Social differentiering, karakterer og elevsituation i gymnasiet. Aalborg: Aalborg Universitetscenter. Serie om uddannelsesforskning nr. 8.
- LYHNE, E. & SABROE, S. (1986): *Forbrug af stimulanser og rusmidler blandt uddannelsessøgende i Randers*. København, Århus, Odense: FADL's Forlag.
- MARKLUND, U. & ÖRN, E. (1985): *Kamratpåverkan i tonåren*. Projekt »Elever som droginformatörer«. Göteborg: Pedagogiske Institutionen. Göteborgs Universitet. Rapport no. 6.
- MÜLLER, B. (1988): *Unge, fritid og rusmidler*. Nordjyllands Amtsunngdomscenter.
- MØKLEBUST, L. (1987): »Guttelek i barnehagen«. IN Brock-Utne, B. & Sarnes, B. (red.): *Når gutter blir menn*. Oslo-Bergen-Stavanger-Tromsø: Universitetsforlaget.
- NORDLUND, S. (1986): »Alkoholbruk blant kvinner i Norge«. IN *Kvinneforskning kring rusmedel 2*. Rapport från ett nordiskt forskarseminarium 1986. Helsingfors:

- Nordiska nämnden för alkohol- och drogforskning (NAD). NAD-publikation nr. 14.
- PEDERSEN, W. (1990): »Bak korrelasjonene: Tre koder for bruk av rusmidler«. IN *Tidsskrift for samfunnsforskning*, årg. 31.
- PITCHER, E.G. & SCHULTZ, L.H. (1983): *Boys and Girls at Play*. New York: Praeger.
- RASMUSSEN, P. (1989): *Dygtige drene. Drengene med høje karakterer i gymnasiet*. Aalborg: Aalborg Universitetscenter.
- RØJSKJÆR, S. & RASMUSSEN, A. (1990): *Unge og rusmidler*. Speciale. Odense: Center for Kulturarbejde og Formidling. Odense Universitet.
- SCHULTZ JØRGENSEN, P. ET AL. (1986): *Efter skoletid*. København: Socialforskningsinstituttet. Publikation 154.
- SCOTT SØRENSEN, A. (1987): *Pigekulturer og pædagogik*. Licentiatforhandling. Odense: Center for kvindeforskning. Odense Universitet.
- SJØRSLEV, L. (1992): »Når guderne blinker«. IN *Antropologi*. Nr. 25.
- SKINHØJ, K.T. ET AL. (1988): *Behandling for alkoholmisbrug – ved danske alkohollambulatorier*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 88:5.
- SKINHØJ, K.T. (1993a): *Forbrødringsritualer og rusmidler*. København: Socialforskningsinstituttet. Rapport 93:5.
- SKINHØJ, K.T. (1993b): »Rusmiddelkulturer blandt unge danskere«. IN Sundhedsstyrelsen: *Alkohol- og narkotikamisbruget 1991-1992*. København: Sundhedsstyrelsens serie forebyggelse og hygiejne.
- SKOLELÆGERNE I ROSKILDE (1989): *7. og 9. klassers viden, vaner og holdninger til rusmidler*. Skolelægerne i Roskilde Amt.
- SKOLELÆGERNE I SØNDERJYLLAND (1989): *Skoleungdom og rusmidler*. Skolelægerne i Sønderjylland.
- SNARE, A. (1989): »Women and Control«. IN Haavio-Manilla, E. (ed.): *Women, Alcohol and Drugs in the Nordic Countries*. Helsinki: Nordiska nämnden för alkohol- og drogforskning (NAD). NAD-Publication No. 16 1989.
- SSP-UDVALGET I JUELSMINDE (1988): *Sundhed for alle år 2000*. Juelsminde: Juelsminde Kommune.
- STUART, R.B. (1974): »Teaching Facts About Drugs: Pushing or Preventing«? IN *Journal of Educational Psychology*. Vol. 66, no. 2.
- STEFFEN, V. (1992): »Spiritus og ånd«. IN *Antropologi*. Nr. 25.
- SUNDHEDSRÅDET I FREDENSBORG-HUMLEBÆK (1990): *Unge og rusmidler*. Fredensborg-Humlebæk Kommune: Sundhedsrådet i Fredensborg-Humlebæk Kommune.
- SUNDHEDSSTYRELSEN (1991a): *Danskernes brug af rusmidler*. København: Sundhedsstyrelsen.
- SUNDHEDSSTYRELSEN (1991b): *Unge og rusmidler*. København: Sundhedsstyrelsen.
- THORSEN, T. (1988): *Oplysning som forebyggelse inden for rusmiddelområdet*. København: Alkohol- og Narkotikarådets skriftserie nr 12.
- TURNER, V. (1967): *The Forest of Symbols*. Ithaca: Cornell University Press.
- TURNER, V. (1969): *The Ritual Process*. Ithaca: Cornell University Press.
- UNGDOMSRÅDGIVNINGEN I BIRKERØD (1988): *Rusmiddelundersøgelse*. Birkerød: Ungdomsrådgivningen i Birkerød.
- VEJLE AMTSUNGDOMSCENTER (1983): *Stoffer – alkohol – tobak*. En undersøgelse med deltagelse af 3478 skoleelever i Vejle amt 1981. Vejle: Vejle Amtsunngdomscenter.
- WILLIS, P. (1976): »The Cultural Meaning of Drug Use«. IN Hall, S. & Jefferson, T. (eds.): *Resistance through Rituals*. London: Hutchinson & Co.

- WINDLE, M. & BARNES, G.M. (1988): »Similarities and Differences in Correlates of Alcohol Consumption and Problem Behaviors Among Male and Female Adolescents«. IN *The International Journal of the Addictions*. Vol. 23, no. 7.
- YATES, F. & HEBBLETHWAITE, D. (1983): »A Review of the Problem-Prevention Approach to Drinking Problems and an Alternative Programme which makes use of Natural Preventive Resources within the Community«. IN *British Journal of Addiction*. Vol. 78.